

Реферат на тему: "Романтизм як літературний напрямок і як універсальний світогляд"

Тематично-літературні

Романтизм як літературний напрямок

і як універсальний світогляд

Зовнішнім поштовхом, який призвів до виникнення спочатку теорії романтизму вважається Велика Французька революція, яка викликала розчарування у діяльності філософів-раціоналістів XVIII ст. Декарт, Локк, Дідро, Руссо, Д'Аламбер стверджували: людина є феноменом розумним, розум людині є спроможним підкорити Природу, побудувати справедливе суспільство. Спроба побудувати таке суспільство відбулася у Франції 1793-1794 рр. Почалася Велика революція красиво: тисячі людей у єдиному стихійному пориві зруйнували найстрашнішу тюрму Франції Бастілію, символ середньовіччя і жорстокого насильства з боку держави і церкви. На вулицях Парижу залунав красивий лозунг: "Свобода! Рівність! Братерство!". А потім до влади прийшли якобінці на чолі із Робесп'єром і розпочали масові розправи з аристократами. Аристократів і незгодних було багато, кати втомлювались рубати голови ручним способом, і тоді інженер Гільотен винайшов машину для відрубання голів, яка за ім'ям свого винахідника отримала назву "гільотина" і набула значення символу Великої Французької революції у її зворотньому сенсі. "І це є справедливе, розумне суспільство, яке обіцяли просвітити?" — запитували мислячі люди в усьому світі і приходили до висновку — "філософи" помились. Але перші романтики (а до них причисляють Гельдерліна і діячів ієнської університетської школи (Німеччина), Блейка, Вордсворта, Кольріджа (Англія), Шатобріана, Жермену де Сталь, Сенанкура (Франція)), не тільки заперечували спадщину просвітитів, а і використовували її. Руссоїстський культ почуття і природи, фаталізм пізнього Дідро, культурологічні ідеї Гердера лягли в основу романтичної теорії. Тому сентименталізм Стерна і Руссо, стихійність "Бурі і натиску", загадковість пізнього Гете і релігійність Шиллера називають "предромантизмом".

-...існує проблема типології романтизму. За часи ідеологічної зашореності романтиків було досить грубо розподілено на революційних і реакційних, або прогресивних і консервативних, або активних і пасивних, або соціологічних і психологічних. Наприклад, Скотт і Байрон належать до єдиного руху британського романтизму, але за ідейною спрямованістю їхньої творчості вони є різними: Скотт — провіденціаліст, Байрон — бунтар.

В результаті Скотта і Байрона було розведено за різними сторонами барикад. І це є абсолютно неправомірним, тому що самі художники все життя спілкувалися не як вороги, а як друзі, тому що сучасники не бачили конфронтації між помірним шерифом (

яким був Скотт) і бунтівним лордом. Більш правомірною, як нам здається, є типологія за національними художніми системами, тим паче, що вона збігається з загальною установкою романтизму на зображення національної специфіки.

-...філософську базу романтизму було створено в першу чергу в Німеччині. І тут незаперечною є заслуга Фрідріха Шеллінга. " Мистецтво надає змогу цілісній людині досягнути висот пізнання ", — стверджував він у "Філософії мистецтва". Тобто раціональна наука є "голкою, яку увіпхнули в океан". Вченому-раціоналісту здається, що він пізнає природу, і що це можна робити тільки силами раціонального експерименту, спираючись тільки на людський розум. Вся теорія романтизму протиречить цьому. За Шеллінгом (а слідом за ним пішов іще один знаменитий ієнець— Фіхте), пізнати Вселену можна тільки поєднавши розум і інтуїцію, тобто розум і почуття. Художник як носій геніального духу, в момент напруження всіх духовних сил об'єднується із Всесвітом (тотожність суб'єкту і об'єкту). Висловити те, що він відчув, можна тільки силами мистецтва, та й те частково, тому що людська мова є ще досить примітивним інструментом. Думки Шеллінга було підтримано літературознавцями Августом і Фрідріхом Шлегелями (потім до них приєднається англієць Кольрідж). Так виникне ствердження:

твір мистецтва є явищем природним, органічним, він залежить від свідомості автора лише частково, а взагалі існує незалежно — народжується, набуває розвитку, змінюється згідно вимогам окремих епох, і продовжує життя тоді, коли людина, яка допомогла йому з'явитися , давно вже залишила світ. За такими законами існує символічне мистецтво міфологічного типу. Саме таке мистецтво було метою романтиків. Бальзак назвав мистецтво романтизму "мистецтвом образів", і це є правомірним. Романтики створювали образи величезного, міфологічного масштабу, образи-міфи. "Ми можемо стверджувати, що всякий великий поет має призначення перетворити на щось цілісне ту частину світу, яка відкрилася йому, і на основі цього матеріалу створити власну міфологію", — стверджував Шеллінг, розробляючи основи літературної міфотворчості. Отже, Старий Морехід Кольріджа, Манфред Байрона, Квазімодо Гюго є не просто літературними персонажами. Вони втілюють глобальну філософську думку — про недоторканість Природи (Старий Морехід), про революційні зміни у суспільстві (Квазімодо). Сказане не означає, що художники-романтики абсолютно не цікавились суспільним життям. А.А.Єлістратова назвала поезію Байрона "поезією політики", у надрах романтизму виник соціальний роман (Віктор Гюго, Жорж Санд, Ежен Сю), але більша частина художників-романтиків все ж таки протиставила власну творчість злободенності, намагаючись проникнути у вічні, понадчасові сфери силою мистецтва.

-... М.М.Бахтін сказав про художників романтизму, що вони завжди привносять до мистецтва щось "примарне, жахливе, підсвідоме". Це є пов'язаним із етичною метафізичністю, із недовірою до людського розуму, яка завжди була притаманною романтикам.

-...з перших кроків розвитку романтизму в центрі його світосприйняття стояла

особистість художника, яка є спроможною спіймати те, що є невловимим для раціонального аналізу. Особистість геніального художника набуває значення пророку, але пророку іронічного. Романтична іронія як особливе естетичне явище, вперше набула визначення в творчості Фрідріха Шлегеля, який трактував іронію як "єдину форму, в якій те, що виходить від суб'єкту, певним чином від нього відокремлюється і об'єктивується". Тобто художник повинен сприймати себе і власний дар не як абсолютну цілісність, а як незалежні одне від одного субстанції. Талант є наданим об'єктивним духом, який керує творчістю плотської і недосконалої людини. Художник повинен долати суб'єктивне світосприйняття, і надавати волю об'єктивному духу, розуміти, що геніальні твори мистецтва створює не тільки він, а і Природа, Всесвіт. Тобто художник повинен іронізувати не тільки над недосконалим людським суспільством, а і над собою, тому що він теж є частиною цього суспільства. Твір художника є явищем набагато вищим, ніж особистість самого художника.

-... явище романтичної іронії є прямо пов'язаним з явищем двоєсвіття, ще одним основоположним поняттям романтичної концепції мистецтва. Будь яка реальна даність є недосконалою і неправдивою. Художник, який є вимушеним в ній існувати, не повинен сприймати життєву метушню серйозно. Його покликанням є світ інший, ідеальний. Гегель охарактеризував явище двоєсвіття так: "З однієї сторони, царство духовне, яке є завершеним у собі самому... З іншої сторони, перед нами царство зовнішнього, яке не підтримує міцних зв'язків із духом". Практично кожний художник-романтик існував у своїй творчості в умовах двоєсвіття, але ставлення до свого призначення в різні часи було різним. Якщо на початку розвитку романтизму здібність до уявлення розцінювалась як неодмінна прерогатива "цілісної людини" (Шеллінг), як щасливий дар "шукача", то подальший розвиток романтичного мислення був охарактеризований одним із пізніх романтиків, А.Мюссе, так: "Захоплені уми, люди з палкою душею, які мали потребу у нескінченному... відлюдилась у хворобливих мареннях". Пізній етап розвитку романтизму набуває якостей демонізму. Іронічне ставлення до реальності змінюється на ненависть до неї. У творах Гофмана, Байрона, Мюссе з'являються мотиви естетизації зла, злочину. Відмова романтичного герою від загальноприйнятих норм життя починає трактуватися як єдиний можливий для художника вибір. "Демонічні" романтика ніколи не були рабами зла, вони розподіляли його на побутове, паскудне, і на зло, яке належить до "царства духовного". На останнє вони дивилися з повагою і ототожнювали його з погордою таланту і волі.

-... романтики були абсолютними художниками. Розрахунок, кар'єризм був їм абсолютно чужий. Вони будували власне життя за законами мистецтва, проживали його трагічно, викликаючи при цьому жах у сучасників. Підтвердженням цієї думки може служити життя Байрона, Шеллі, По і багатьох інших. Життєтворчість була проявом утопізму, який був притаманним іманентно романтизму. Обоження краси вело до заперечення буденного, загальнолюдського, а це в свою чергу викликало настільки бунтарські настрої, що творчість набувала демонічного ореолу.

-... романтизм як напрямок припинив своє існування наприкінці XIX ст. із

зникненням наявних літературних кіл, але романтизм як універсальний світогляд залишився, і посів дуже важливе місце в контексті розвитку нереалістичних напрямків кінця XIX-початку XX ст. (символізм, неоромантизм), зайняв він почесне місце також і у широкій течії модернізму XX ст. Розуміння процесу творчості як ірраціонального акту, відокремленість художника від буття "сірої маси", пошук яскравої особистості та незвичних умов для її існування, починаючи із початку XIX ст., із початку руйнації феодального світу, набув значення філософського підґрунтя всіх нереалістичних напрямків, які будуються на суб'єктивному осягненні світу, і заперечують об'єктивний підхід. Екстатичне служіння утопії краси, заперечення усього звичного, застиглого вело до ідеалізації виключної особистості, виключного середовища. Тому романтизм поліг в основу елітарної культури, яка оформиться кінцево в період стабільності, наприкінці XIX ст. Буденність, повторність служать основою вічних цінностей, заперечення основ вело до заперечення догматів людського існування, до аморалізму. Таким чином романтизм сослужив певну службу і в процесі виникнення маргінальної культури XX ст., яка відокремлюється від усього соціального взагалі.

-... зосередженість романтиків на національній своєрідності мистецтва мала як позитивні, так і негативні наслідки. Не можна не визнати тієї ролі яку відіграла у розвитку світової культури діяльність братів Грімм, і взагалі гейдельберзької групи романтиків (Арнім, Brentano та ін.). Величезною є заслуга А.Дурана, який вперше видав іспанські народні пісні (збірка "Романсеро"). В Ірландії показав неповторність стародавньої культури Т.Мур, в Швеції — Е.Тегнер, в Фінляндії — Е.Льонрот. Романтики вперше зосередили увагу людства на шедеврах середньовічного епосу, який у вік класицизму інакше як дикість не оцінювався. Але діяльність, наприклад, Клейста, Шваба, Арніма у XX ст. набула значення джерел фашистської ідеології. Але, треба зазначити: без національної своєрідності, без відображення естетичних сторін національного буття романтизм не можна уявити, але це не означає абсолютно негативного вироку. В кожного художника-романтика існувало власне ставлення до національної специфіки, і якщо А.Міцкевич був зосередженим на усьому польському, то, наприклад, Жермена де Сталь вивчала своєрідність німецької і італійської душі, і все життя заперечувала ідею виключності і самозадоволеності французької культури.

-... естетика романтизму передбачає боротьбу з будь якою нормативністю. На початку XIX ст. головним ворогом романтичних шкіл був класицизм з його різким розмежуванням високого і низького стилю, трагічного й комічного, з суворими вимогами до кожного окремого жанру, з обов'язковою перевіркою кожного твору з позицій розуму. Романтики усім цим вимогам протиставили установку на природність. Установка на природність є також мірилом реалізму (згадаємо шекспірівське " *mirror up to Nature* "). У чому ж полягає різниця? У "Передмові до "Кромвеля" В.Гюго згадав шекспірівське дзеркало, але додав: дзеркало романтичного мистецтва повинно бути концентруючим. Романтизм отримав у спадщину від сентименталізму культ почуття, але романтиків цікавило не стільки почуття, скільки пристрасть. Тому прийом контрасту має особливе значення для них. Різне розподілення світла і тіні надає

творчості особливу експресивність, але і деформує образність, надає їй риси химерності, фантастичності. Контраст може проявлятися на різних рівнях: як співставлення двох протилежних світів (Гофман), як створення підкреслено прекрасних а підкреслено потворних, гротескових образів(Гюґо) але порушення правдоподібності буде наявним обов'язково.

-... романтизм зруйнував нормативну систему жанрів і змінив її на культ змішаності протилежних рис. Так виникли ліро-епічний і ліро-епіко-драматичний жанри (Байрон, Шеллі). Зацікавленість у фольклорі призвела до створення літературної казки (Тік, Гофман, Андерсен) . Зацікавленість у всьому оригінальному, неповторному призвела до відкриття колориту, а зацікавленість в історичному колориті — до створення жанру історичного роману (Скотт).

-... є неправомірним протиставлення романтизму і класичного реалізму, хоча це напрямки, безумовно, різні. Романтизм має на увазі заглиблення у суб'єкт, реалізм спирається на об'єкт. Романтизм оперує образністю, яка є націленою на відокремленість від усього звичайного (виключна особистість у виключних обставинах), реалізм вивчає звичайне, те, що регулярно повторюється у певний історичний час, і створює типові образи (типова особистість у типових обставинах). Але академік В.Жирмунський справедливо зазначив: " ... реалізм, який не пройшов через романтизм, відрізняється певною абстрактністю та схематичністю ". Вивчення романтиками самотності призвело до виникнення костюмбризму (від ісп. *costumbre* — звичай), літератури, яка була зосередженою на вивченні оригінальних вдачі окремих народів. "Батько" класичного реалізму — "фізіологічний нарис", безумовно є пов'язаним із костюмбрийською літературою.

-... традиційна психіка викликали в романтиків іронічне ставлення. Вони звертали увагу в першу чергу на неймовірні зліти і падіння, на патологічні прояви (роздвоєння особистості, галюцинації). І ці моменти досліджували дуже глибоко (Гофман, Клейст). З абсолютною впевненістю можна сказати: романтики зробили великий внесок у розвиток художнього психологізму, розкривши людську душу як непояснимий, непідвладний раціональному аналізу феномен.